

mennyiségű leletanyag jellegzetes „háztartási hulladék” összetétele is: állatcsontok, edénytöredékek, főként sérült csont-, kőeszközök.) Fontos adalékot jelent, hogy a falu temetője is ismert: a szintén nyomvonalba eső Ordacsehi–Cserföldi leletmentésen a kisapostagi kultúra hamvasztásos és csontvázas sírjai is előkerültek.

Újdonságot jelent a D-i bekötő szakasz területén előkerült középső bronzkor végi, az úgynevezett koszideri korszakba tartozó település. A Dunántúlon ezt az időszakot csupán két Zala megyei lelőhelyről és néhány Vas illetve Komárom-Esztergom megyei adat alapján ismerjük. E leletek Somogy megyei hiteles ásatásból való felbukkanása tehát kiemelkedő fontosságú. A leletanyag a késő bronzkor kezdetén a Dunántúlon megjelenő halomsíros kultúra első betelepülőivel hozható rokonságba.

A késő bronzkor későbbi évszázadaiban élt urnamezős kultúra falusias jellegű településének néhány gödrét is feltártuk, ezekből nagyméretű tárolóedények töredékei és hálonehezékek kerültek elő.

Az északabbra elhelyezkedő ásatási felületekhez képest a csomópont DNY-i részén és a D-i bekötő útszakasz D-i végén sűrűbben jelentkezett a feltehetően már Pannónia római hódítását is megérő, kései kelta népesség (Kr. e. 1. és Kr. u. 1. század) települése. Félig földbe mélyített, sátortetős épületek lehettek, a ház tengelyében elhelyezett szelementartó cölöpökkel, sározott, tapasztott padlóval. A házak között számos gödröt és sütőkemencét is feltártunk. A házakból és gödrökből nagy mennyiségű kerámia és viseleti tárgyak (fibulák, bronz nyakperccel, üveggyöngyök) is előkerültek.

A római kori, a Kr. u. 3. században élő vidéki településről is újabb adatokkal gazdagodtunk. Az előző ásatási felületeken már megtalált, gazdag leletanyagot szolgáltatató mély árok Ny felé derékszögben elkanyarodott; ettől D-re előkerült egy kút gazdag leletanyaggal (üveg, festett kerámia). Érdekes volt megfigyelni, hogy egyik kút alján sem tört fel a víz, ami arra utal, hogy a római korban a talajvízszint – feltehetően a Balaton vízállásának változásával összefüggésben – magasabb volt, mint napjainkban.

A késő Árpád-kori, 13. századból származó falu objektumai a csomópont és a nyomvonal K-i oldalán csoportosulnak, ez alapján összefüggenek a cserföldi Árpád-kori településsel. Felületünkön kemencéket, karámként értelmezhető keskeny árkokat és különböző funkciójú (tároló- és füstölő-) gödröket tártunk fel. Ebből következtetve a feltárt terület az egykori falu peremén elhelyezkedő gazdasági, „munkaövezet” lehetett, állatkárámmal.

A térség történetének megismerését új adattal szolgálta a légi fotózás, melynek során Miklós Zsuzsa a nyomvonalon és a csomóponton kívül, attól DK-re egy késő középkori falu főutcáját és telkeit fedezte fel.

A leletanyag restaurálása az MTA Régészeti Intézetében történt, majd Kaposváron a Somogy Megyei Múzeumok Igazgatóságának raktárába került.

KISS VIKTÓRIA

198. Ordacsehi, Kis-töltés

(Somogy megye) R, B, V, LT, N, Á, Kő

A Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága és az MTA Régészeti Intézete között kötött megbízási szerződés alapján 2001. április 18. és szeptember 21. közötti időszakban a M7 S-26. jelű lelőhelyen 21 500 m² feltárását végeztük el.

A lelőhely Ordacsehi község ÉÉK-i határrészében, esős időben nehezen megközelíthető vidéken található. A Kis-töltésként nevezett terület egy É-D-i irányban hosszan elnyúló földhát, amelyet K felől a Jamai-patakot kísérő Berek, illetve a Bugaszegi-halastó, míg Ny felől szintén a Berekhez tartozó mocsaras völgyrész határol. Az M7 autópálya eredetileg kijelölt nyomvonalszakasza a dombvonulat É-i részét érinti egy kb. 320–360 m hosszú és 60 m széles szakaszon. A feltárásokat a lelőhely dombhátján átfutó földúttól Ny felé eső felületen kezdtük el, mely a 2001. április végén ismert adatok alapján a feltárandó nyomvonalszakasz fele részének felelt meg (Ordacsehi–Kis-töltés I. felület). A 2001. június közepén a nyomvonal módosítása miatt több más közeli lelőhellyel egyetemben az Ordacsehi–Kis-töltés lelőhelyen feltárható terület is megváltozott. A munkálatokat a módosítások figyelembevételével a dombvonulat K-i felében folytattuk (II. felület), majd a Ny-i dombháton (III. felület) fejeztük be.

A lelőhely K–Ny-i határait a dombvonulat aljában mai napig megfigyelhető vízjárta mocsaras területek jelölték ki. A lelőhely magasabb területein a humuszréteg igen vékony (10–25 cm) volt, lefelé fokozatosan vastagodott, míg a lejtők aljában az eredeti felszínre ráterült mocsaras-fekete humuszréteg vastagsága elérhette a 80–100 cm-t is. A dombhát homokos-lössös rétegeit lefelé agyagos föld váltotta föl. Az objektumok megfigyelését az alacsonyabb területeken megnehezítette, hogy a régészeti korokban időszakosan különböző vastagságban iszapos hordalék rakódott le a felületen.

Általánosan igaz, hogy az intenzív megtelepedésre utaló nyomok a dombtetőn mutathatók ki. A feltárt terület meghatározó jelensége a nyomvonalszakasz É-i felében K–Ny irányban végigfutó kettős árok (1/1., 1/3. és 2/2. árok) volt. A két fő ároktól D-re, azokkal párhuzamosan két keskenyebb, sekélyebb árok vonalát tártuk fel (ezek folytatását a K-i felületen a nyomvonal módosítás miatt már nem tudtuk megismerni). Az árok egyenes vonala a mocsaras területbe fut bele, É felé enyhe ívet rajzolva: ennek alapján az árkok a dombvonulat É-i csücskét választották el a délebbi területtől. Az árkokat nagy valószínűséggel a késő bronzkor-kora vaskor fordulóján ásták ki. A meredek falú, V-oldalú árkok alsó betöltésében égett faszerkezet nyomait illetve a termésköveket sikerült megfigyelni, és az itt talált kerámiatöredékek az urnamezős–Hallstatt időszak váltására utaltak. Az árkok második betöltési szakaszát csak a dombtetőn sikerült regisztrálni, ahol is vastag rétegben kelta kori hamus-égett, igen leletgazdag feltöltődés volt. A dombtető utolsó, Árpád-kori-

középkori lakosainak építményei, házai, kemencéi is jórészt az árkok vonalán voltak megfigyelhetők: így például egy 20 m²-es felületen közel 16 kemence maradványait tártuk fel. A belső, É-i árok vonalát a dombtetőn egy szélesebb „bejárati” rész (kapu?) szakította meg (1/1. és 1/3. árok); míg a külső, D-i árokvonal folyamatos volt (2/2.).

A lelőhelyen a legkorábbi időszakot egy, a középső rézkori Balaton-Lasinja-kultúrához sorolható temetkezés maradványai jelentik.

A bronzkori objektumok az árkok mindkét oldalán megtalálhatók. A kora bronzkor kezdetén a Somogyvár-Vinkovci kultúra szórványos nyomait a lelőhely Ny-i lejtőjén illetve a domb aljában amorf, csekély foltokban, valamint néhány szabályos gödörben figyelhetjük meg. A Ny-i lejtős területen valamint a dombtetőn jelennek meg elsősorban a Kisapostag-kultúra, majd kissé később a korai és klasszikus dunántúli mészbetűtes edények kultúrájának szórványos települési objektumai: kerek, ívelt oldalú és méhkas alakú gödrök.

A lelőhely őskori történetét egyértelműen a késő bronzkor-kora vaskori megtelepedés határozta meg. Ekkor alakították ki az É-i irányban ívelődő két fő árkot és a vele párhuzamosan futó kisebb árkokat. Az árkok funkciója egyelőre nem tisztázott, mivel a feltárás során késő bronzkori objektumokat, gödröket és földbe mélyített négyszögletes házakat egyaránt találtunk az árkokon kívül és belül is.

A kettős árok történetének végső fázisát jelzik a vaskorban megtelepedő kelták. A belső, É-i árok egy hosszú szakaszán jelentős kelta kori hulladékgödröket figyelhetünk meg. A külső D-i árkon pedig egy jelentős kelta edényégető műhely maradványait tártuk fel. A kelta kori leletek, igaz kisebb intenzitással, de az árok teljes szakaszán, azok legfelső betöltésében megfigyelhetők voltak. A kelta kori (LT C–D) edényégető műhelyben egy nagyobb ovális munkagödörhöz egy patkó alakú, tapasztott felületű kemence, egy nagyobb kétosztatú, két fűtőjáratos rostélyos kemence, továbbá egy edénytöredékekkel teli hulladékgödör csatlakozott. Az árok közeli szakaszán korábbi három tapasztott felületű égető kemence és műhelygödör együttese került elő. Az egyedüli megmaradt rostélyos kemence mellett további rostélyos szerkezetű kemencék összetört maradványait is ugyanezen a szűk területen belül figyelhetjük meg. Az edényégető körzeten kívül, az árkok vonalától D-re lekerékített sarkú, téglalap alakú, földbe mélyített, cölöpszerkezetes házakat és kisebb-nagyobb tárológödröket figyeltünk meg.

A római kort a dombtetőn egy sorba rendeződve két nagyobb, földbe mélyített, lekerékített sarkú, téglalap alakú, cölöpszerkezetes ház és feltehetően hozzájuk csatlakozó tárológödrök jelzik. Ugyancsak a római korra utal a lelőhely Ny-i oldalán, a domb alján megjelenő szabályos kerek gödrökből álló sor. A feltárt lelőhelyszakaszon két sorba rendeződve 12 illetve 6 nagyobb kerek gödör feküdt. Mélységük átlagosan 1–1,5 m volt és a

gödrök alján már megjelent a talajvíz. A gödrök középső része jobban lemélyül. Emellett néhány gödörben ácsolt faszerkezetet, szabályosan lehelyezett lapos megmunkált termésköveket, illetve ezek kombinációjából álló köves- faszerkezetes kutakat sikerült megfigyelni. A konkrét példák alapján a gödrök alapvető funkciója víznyerés lehetett. Ennek céljából kevésbé jól kiépített egyszerű földkutak mellett köves víztisztító réteggel bíró kutakat és négyszögletesen ácsolt faszerkezetes kutakat is megfigyeltünk. A minimális leletanyag (téglatöredék, némi kerámiamorzsalék) egyelőre a kutak római kori datálását erősíti; biztosabb adatok a faszerkezetek elemzése után várhatóak. Ugyanezt a jelenséget a K-i oldalon nem figyelhetjük meg.

A római időszakot követően a népvándorlás korát négy, részben kirabolt csontvázas, K–Ny és Ny–K irányítású temetkezés jelzi. A sírok a Ny-i lejtőn egymástól távol, kettesével kerültek elő.

A lelőhelyen újabb jelentős megtelepedésre már az Árpád-korban, majd a középkorban került sor. A település maradványait földbe mélyített padlójú, lekerékített téglalap alakú házak és a hozzájuk csatlakozó kemenceműhelyek, továbbá hulladékgödrök jelentik. A kerámia és vassalak alapozású kemencék ritkábban egyesével, általában 2–3–5 tagú kemencebokrokat alkotva jelentek meg elsősorban a dombtetőn; közel 60 kemence maradványait tártuk fel.

A lelőhely feltárását a központi, magasabban fekvő területen a mély és széles árkok, az azok által metszett gödrök illetve az árkokra rétegződő kelta, római kori és Árpád-kori objektumok feltárása tette izgalmassá és a stratigráfia tisztázása érdekében valamint az árkokban található nagy földmennyiség kitermelése miatt idő- és munkaigényessé. Meg kell említenünk, hogy számtalan leletszegény illetve teljesen üres gödröt és két melléklet nélküli csontvázas temetkezést is feltártunk, melyek kormeghatározása így bizonytalan.

Konzulens: Kiss Viktória (MTA Régészeti Intézete). Munkatársak: Alstädler Zoltán, Farkas Zsuzsa, Horváth Anikó, Hrivnák Péter Pál, Keceli Judit, Korondán Zoltán, Polka Mónika, Skriba Péter, Tétényi Csaba, Varga Gyula, Zanati Balázs. A lelőhely feldolgozásában részt vesz az Archeodata 98 Bt.

KULCSÁR GABRIELLA

199. Ostffyasszonyfa határa

(Vas megye) B, LT, Á

2001. február 28-án négy fővel (két régész, egy geodéta, egy restaurátor) végigjártuk az iparvágány tervezett nyomvonalát, amely a ostffyasszonyfai vasútállomástól indul, avval párhuzamosan halad K felé, majd a falu felé vezető utat követi, Ny felől kerüli el az egykori hadifogoly temetőt, és a Pannónia Ringet, majd továbbhalad a magas part szélére, illetve a kavicsbánya irányába.

A nyomvonal déli fele szinte végig erdős területen halad, az út melletti rész valószínűleg az útépités és köz-